

TYÖNEUVOSTO
Ratakatu 3, PL 32
00023 VALTIONEUVOSTO
puh. 09 - 645 593

LAUSUNTO
13.4.2015

TN 1462-15
Ään. 6-3
20/2014

Ensihoitajat olivat sitoutuneet vapaamuotoiseksi varallaoloksi kutsuttuun järjestelyyn, jossa heidän tuli määrättynä aikana olla valmiina vastaamaan 60 sekunnissa hätäkeskuksen kutsuihin ja siirtymään hälytystehtävän hoitamista varten enintään 15 minuutissa ambulanssiin. Koska lausuntoa oli pyydetty vain siitä, pitäisikö mainittu aika lukea ensihoitajien työajaksi, ei järjestelyä arvioitu varallaolon ehtoja koskevien säännösten kannalta.

Hälytysvalmiudessa oleva ensihoitaja ei lausuntopyynnössä esitetyn toiseikaston perusteella suorita työtä, eikä häntä myöskään voitu katsoa velvolliseksi oleskelemaan työnantajan määräämällä työpaikalla. Valmiusaikaa ei siksi ollut luettava työajaksi. Ambulanssiin siirtymiseen kuluva aika on työaika, mikäli ensihoitajalta edellytetään silloin työsuorituksiksi katsottavaa potilastietojen vastaanottamista.

Lausunnonpyytäjä:

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry

Asia:

Yksityissektorin tuottamassa ensihoitopalvelussa käytettävän varallaolojärjestelyn tulkinta

Vireille:

17.10.2014

Lausuntopyyntö

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, voidaanko ensihoitajien työhön yksityissektorin tuottamassa ensihoitopalvelussa liittyvä vapaamuotoinen varallaolo katsoa työaikalain (605/1996) 5 §:n mukaiseksi varallaoloksi vai tulisiko mainittu aika varallaolon sijasta lukea ensihoitajan työajaksi.

Sairaanhoitopiirin kuntayhtymä vastaa terveydenhuoltolain (1326/2010) 39 §:n nojalla alueensa ensihoitopalvelun järjestämisestä. Kuntayhtymä voi järjestää ensihoitopalvelun alueellaan tai osassa sitä joko hoitamalla toiminnan itse, järjestämällä sen yhteistoiminnassa alueen pelastustoimen tai toisen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän kanssa taikka hankkimalla sen muulta palveluntuottajalta, kuten yksityiseltä yritykseltä. Kuntayhtymän on tehtävä ensihoidon palvelutasopäätös, jossa määritellään ensihoitopalvelun järjestämistapa ja sisältö, palveluun osallistuvan henkilöstön koulutus, tavoitteet potilaan tavoittamisajasta sekä muut palvelun järjestämisen kannalta tarpeelliset seikat.

Ensihoitopalvelun sisältö tulee määritellä niin, että palvelu toteutetaan tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti ja että siinä otetaan huomioon ensihoidon ruuhkatilanteet.

Terveystieteiden lain 40 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ensihoitopalveluun sisältyy – meripelastuslaissa (1145/2001) tarkoitettuja tehtäviä lukuun ottamatta – äkillisesti sairastuneen tai loukkaantuneen potilaan kiireellinen hoito ensisijaisesti terveydenhuollon hoitolaitoksen ulkopuolella ja tarvittaessa potilaan kuljettaminen lääketieteellisesti arvioiden tarkoituksenmukaisimpaan hoitoyksikköön. Ensihoitopalvelua koskevassa asetuksessa (340/2011) puolestaan säädetään ensihoidon tehtävistä, ensihoidon palvelutasopäätöksen määrittelyn perusteista ja rakenteista, ensihoitopalveluun osallistuvan henkilöstön tehtävien määrittelyn perusteista ja koulutusvaatimuksista, ensihoitopalvelun perus- ja hoitotason määrittelmistä sekä ensivastetoiminnasta. Yksittäinen ensihoidon tehtävä sijoitetaan hätäkeskuksessa suoritettavan riskinarvioinnin perusteella johonkin neljästä kiireellisyysluokasta, jotka on ensihoitopalvelua koskevan asetuksen 6 §:ssä määritelty seuraavasti:

A-luokan tehtävä: korkeariskiseksi arvioitu ensihoidotehtävä, jossa esi- tai tapahtumatietojen perusteella on syytä epäillä, että avuntarvitsijan peruselintoiminnot ovat välittömästi uhattuina.

B-luokan tehtävä: todennäköisesti korkeariskinen ensihoidotehtävä, jossa avuntarvitsijan peruselintoimintojen häiriön tasosta ei kuitenkaan ole varmuutta.

C-luokan tehtävä: avuntarvitsijan peruselintoimintojen tila on arvioitu vakaaksi tai häiriö lieväksi, mutta tila vaatii ensihoitopalvelun nopeaa arviointia.

D-luokan tehtävä: avuntarvitsijan tila on vakaa eikä hänellä ole peruselintoimintojen häiriötä, mutta ensihoitopalvelun tulee tehdä hoidon tarpeen arviointi.

Yksityissektorin tuottamassa ensihoitopalvelussa työntekijät saattavat säännöllisen työajan lisäksi olla vapaamuotoisessa varallaolossa. Varallaolo sijoittuu yleensä ilta- ja yöaikaan siten, että työnantajan ensihoitopalvelun yksiköt ovat muussa kuin välittömässä lähtövalmiudessa esimerkiksi ke-lo 20–08 tai 22–08. Varallaolon määrä vaihtelee työntekijöittäin, mutta useimmilla sitä on kolmen viikon työaikajaksossa työvuorokierrosta riippuen 35–70 tuntia.

Sairaanhoitopiirin ja yrityksen välisessä, ensihoitopalvelun tuottamisesta tehtävässä sopimuksessa sovitaan tyypillisesti, että varallaoloaikana ambulanssin on oltava kahdella ensihoidajalla miehittettynä liikkeellä 15 minuutin kuluessa hälytyksestä. Ensihoitopalvelua koskevan asetuksen 7 §:n mukaan ensihoidon palvelutasopäätöksessä tulee kuitenkin määritellä riskialueluokakohtaisesti, kuinka suuri osuus väestöstä pyritään edellä mainittuihin A- ja B-kiireellisyysluokkiin kuuluvissa tehtävissä tavoittamaan vähintään ensivastetasoisella yksiköllä yhtäältä kahdeksan minuutin ja toisaalta 15 minuutin kuluessa hälytyksestä. Tavoittamisajan laskenta alkaa siitä, kun hätäkeskus hälyttää yksikön, ja päättyy siihen, kun yksikkö ilmoittaa olevansa kohteessa.

Työntekijä sitoutuu varallaoloon työhöntulon yhteydessä tehtävässä työsopimuksessa. Työntekijän yleisesti käyttämän ohjeistuksen mukaan työntekijä voi oleskella varallaoloaikana kotonaan tai muualla siten, että ambulanssi on 15 minuutin kuluessa hälytyksestä täysin miehittettynä matkalla kohteeseen. Ambulanssin asemapaikan ja kodin välisestä etäisyydestä riippuen osa työntekijöistä voi tehdä varallaoloa kotonaan, mutta kauempana asuvat työntekijät joutuvat käytännössä olemaan varalla työnantajan tiloissa tai muualla lähempänä asemapaikkaa. Kysymys on ns. vapaamuotoisesta varallaolosta, koska työnantajat eivät velvoita työntekijöitä olemaan varallaoloaikana tietyssä paikassa, mutta käytännössä ambulanssin lähtövalmiusaika pakottaa varallaolijan oleskelemaan mah-

dollisimman lähellä ambulanssia. Kotonaan varallaoloa tekevä ensihoitaja pitää useimmiten ambulanssia omalla kotipihallaan.

Varalla ollessaan työntekijän on pidettävä mukanaan viranomaisradiota (ns. Virve), johon hätäkeskus välittää varallaolon aikana hälytystehtäviä. Sosiaali- ja terveysministeriön laatiman ”Ensihoidon tehtävälajit 112-toiminnassa” -viranomaisohjeen mukaan työntekijän on myös varallaoloaikana otettava tehtävä vastaan 60 sekunnin kuluessa hälytyksestä lähettämällä hätäkeskukselle viesti ”Vastaanotettu”. Jos työntekijä ei lähetä tätä viestiä 60 sekunnin kuluessa hälytyksestä, hätäkeskus kutsuu asianomaista ambulanssia radiolla ja kysyy tehtävän perillemenosta. Hätäkeskus välittää kiireellisiä (luokkien A ja B) tehtäviä myös 15 minuutin lähtövalmiudessa olevalle ambulanssille, mikäli välittömässä valmiudessa olevaa yksikköä ei ole vapaana tai varallaoloyksikkö on saatavissa kohteeseen sitä nopeammin. Mikäli yksikkö ei ota kiireellistä tehtävää vastaan 60 sekunnin kuluessa ja hätäkeskus hälyttää korvaavan yksikön, tehdään asiasta ilmoitus sairaanhoitopiiriin kenttäjohtajalle, joka voi pyytää ensihoitajilta selvitystä siitä, miksi tehtävää ei ole otettu 60 sekunnissa vastaan.

Jos kysymys on kiireellisestä tehtävästä, hätäkeskus ohjeistaa ensihoitajia jo varallaoloaikana (0–15 minuuttia) kertomalla radion kautta muun muassa tehtävätyypin sekä potilaan vointiin ja sijaintiin liittyviä yksityiskohtia. Tällaista tietojenantoa voidaan verrata työvuoron vaihtumisen yhteydessä annettavaan raporttiin, joka esimerkiksi sairaalassa kuuluu selkeästi työtehtäviin. Varalla ollessaan työntekijät eivät voi etukäteen tietää, minkälaisiin tehtäviin heidät saatetaan varallaolovuoron aikana hälyttää, joten käytännössä työntekijöiden on oltava aina varautuneita lähtemään kiireelliseen tehtävään. Tehtävästä riippumattakin työntekijöiden on 0–15 minuutin lähtövalmiuden aikana mahdollista elää normaalia elämää, kuten olla lastenhoito vastuussa, harrastaa urheilua tai tehdä ylipäänsä mitään sellaista, josta ei voi välittömästi irrottautua.

Hätäkeskuksen ohjeistuksen jälkeen ambulanssin on oltava liikkeellä 15 minuutin kuluessa hälytyksestä, joten työtehtävien väliin jää vain hyvin lyhyt aika. Lähtövalmiusajasta johtuen kotona varalla olevan ensihoitajan on käytännössä lähdettävä tehtävään välittömästi hälytyksen saatuaan. Ensihoidon toteuttaminen varallaololla siten, että työntekijä olisi kotonaan ja ambulanssi asemapaikalla, ei ole työmatkan vuoksi yleensä mahdollista. Vastavaanlaista tapausta työneuvosto on käsitellyt aiemmin ainakin lausunnossaan TN 1387-03.

Esittämänsä tosiseikastokuvauksen jälkeen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry on täsmentänyt lausuntopyyntönsä seuraavaksi kysymykseksi: Onko se aika, jolloin työntekijän on vastattava hätäkeskuksen kutsuun 60 sekunnissa ja varauduttava kiiretehtävissä tavoittamaan potilas jopa kahdeksassa minuutissa, tulkittavissa varallaoloksi, vai onko kysymys työajaksi luettavasta ajasta?

TYÖNEUVOSTON LAUSUNTO

1. Lausunnon kohde

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry on pyytänyt työneuvostoa arvioimaan, tulisiko aikaa, jonka kuluessa ensihoitajan on oltava valmiina vastaamaan 60 sekunnissa hätäkeskuksen kutsuihin ja siirtymään enintään 15 minuutissa ambulanssiin, pitää varallaolon asemesta työaikana.

Asiassa on kysymys työaikalain (605/1996) 4 §:ssä määritellyn työajan erottamisesta saman lain 5 §:ssä säännellystä varallaoloajasta. Määritelmän mukaan työajalla tarkoitetaan ensiksikin työhön käytettyä aikaa. Sen ohella työajaksi luetaan aika, jonka työntekijä on velvollinen olemaan työpaikalla työnantajan käytettävissä. Työpaikkana on työaikalain 4 §:n esitöiden mukaan pidettävä mitä tahansa paikkaa, jossa työnantaja on työnjohto- ja valvontaoikeutensa perusteella määrännyt työntekijän olemaan työn tekemistä varten (HE 34/1996, s. 39).

Varallaololla puolestaan tarkoitetaan työntekijän sopimukseen perustuvaa velvollisuutta olla asunnossaan tai muualla tavoitettavissa niin, että hänet voidaan tarvittaessa kutsua työhön. Varallaoloaika ei työaikalain 5 §:n nimenomaisen säännöksen nojalla lueta työaikaan, mutta sen pituus ja varallaolon toistuvuus eivät saa haitata kohtuuttomasti työntekijän vapaa-ajan käyttöä. Kun sovitaa varallaolosta, on sovittava myös siitä suoritettavasta korvauksesta. Varallaoloon työntekijän asunnossa käytetystä ajasta (asuntovarallaolo) tulee korvata vähintään puolet joko maksamalla säännöllisen työajan ansion perusteella määräytyvä rahakorvaus (HE 34/1996, s. 41–42) tai antamalla säännöllisenä työaikana vastaava vapaa-aika. Niitä tapauksia varten, joissa työntekijä voi oleskella myös muualla kuin asunnossaan tai sen välittömässä läheisyydessä (ns. vapaamuotoinen varallaolo), ei ole säädetty varallaolokorvausta koskevia vähimmäisvaatimuksia. Korvauksen määrässä on kuitenkin aina otettava huomioon varallaolosta työntekijän vapaa-ajan käytölle aiheutuvat rajoitukset. Mitä merkittävämmiksi nämä rajoitukset arvioidaan, sitä suuremmaksi korvaus tulisi sopia.

Työneuvostolta on pyydetty kannanottoa ainoastaan siihen, liittykö vapaamuotoiseksi varallaoloksi sovittuun järjestelyyn piirteitä, joiden vuoksi tämä valmiusaika olisikin luettava työajaksi. Lausunnossa ei näin ollen tarkastella järjestelyä juuri yllä lainattujen, varallaoloajan pituutta ja varallaolon toistuvuutta sekä varallaolokorvauksen määrää koskevien työaikalain 5 §:n säännösten näkökulmasta. Paitsi lausuntopyynnön rajaus, tällaisen tarkastelun esteenä on työneuvoston mielestä myös se, että esitetty tosiseikastokuvaus on jäänyt yleisluonteiseksi ja osin aukolliseksi. Esimerkiksi hälytystehtävien tiheydestä ja ensihoitajan mahdollisuudesta käyttää ambulanssia liikkumiseen valmiusaikana ei ole annettu minkäänlaista selvitystä. Lausuntopyynnön yleisluonteisuuden ja aukollisuuden vuoksi on vielä paikallaan korostaa, että viime kädessä myös ratkaisu valmiusaajan lukemisesta työ- tai varallaoloajaksi tulee tehdä yksittäistapauksittain, kaikki asiaan vaikuttavat tosiseikat huomioon ottaen.

2. Varallaolon ja työajan rajankäyntiä

Lausuntopyyntöissä kuvattujen 60 sekunnin ja 15 minuutin valmuisaikojen johdosta on ensiksikin todettava, ettei työaikalain 5 §:stä selviä, kuinka nopeasti työntekijän voidaan edellyttää vastaan varallaoloaikana annettuun työkutsuun ja aloittavan siihen perustuvan työskentelyn. Esitöissä käytyistä ilmaisuista ”pian kutsun saatuaan” ja ”riittävän nopeasti” (HE 34/1996, s. 41) voidaan kyllä päätellä, että niin kutsuun vastaamisen kuin työskentelyn aloittamisenkin on tarkoitettu tapahtuvan ilman aiheutonta viivytystä, mutta käytännössä työntekijältä edellytettävät valmuisajat joudutaan määrittämään työn luonteen ja muiden tapauskohtaisten olosuhteiden perusteella. Työneuvosto on viimeksi lausunnossaan TN 1456-14 pitänyt asianmukaisena varallaoljärjestelyä, jossa puhelinpäivystäjän tulee vastata soittoihin välittömästi ja aloittaa samalla työn suorittaminen eli soittajien tarvitseman ohjauksen ja neuvonnan antaminen. Nyt esillä olevaa ensihoitajan velvollisuutta vastata 60 sekunnissa viranomaisradiolla välitettäviin hätäkeskuksen kutsuihin ei työneuvoston mielestä ole syytä arvioida toisin.

Vaikka ensihoitajan oleskelupaikkaa ei ole varallaoloaikana nimenomaisesti rajoitettu, lausunnonpyytjä on katsonut, että lyhyen – enintään 15 minuutin – lähtövalmuisajan vuoksi ensihoitaja joutuu käytännössä oleskelemaan ambulanssin läheisyydessä ja ettei hän voi ottaa lastenhoito vastuuta, harrastaa urheilua tai ylipäättään tehdä varalla ollessaan mitään sellaista, jota ei hälytyksen tulle ssa ole mahdollista välittömästi keskeyttää.

Ensihoitajan velvollisuutta lähteä työn suorituspaikalle välittömästi kutsun tultua ei voida pitää ainakaan lähtökohtaisesti epätyypillisenä varallaoloon liittyvänä ehtona. On selvää, että velvollisuus olla tavoitettavissa ja valmiudessa työhön rajoittaa väistämättä jonkin verran työntekijän toimintavapautta. Varalla ollessaan työntekijän tulee voida tarvittaessa irrottautua muista toimistaan työsuoritusta varten, eikä hänellä silloin ole vapaa-aikaan verrattavia mahdollisuuksia sitoutua esimerkiksi lausuntopyyntöissä mainittuihin lastenhoitoon ja urheiluharrastuksiin.

Työneuvoston vanhassa lausuntokäytännössä työajaksi on joissakin tapauksissa luettu aika, jolloin työntekijän sidonnaisuus työpaikkaan ja rajoitukset ajan vapaassa käyttämisessä ovat ylittäneet tietyn rajan. Tällöin ei ole edellytetty, että työntekijä olisi ollut työnantajan käytettävissä työn tekemistä varten. Esimerkiksi lausunnossa TN 947-74 junatarjoilijoiden työaikana pidettiin myös työvuorojen välistä aikaa, jonka tarjoilijat tosin olivat vapaina työstä mutta pakotettuja kulkemaan junan mukana (ks. vastaavasti myös TN 1008-76 ja 1078-80).

Voimassa olevan työaikalain 4 §:ssä työajaksi kuitenkin määritellään työhön käytetyn ajan ohella vain sellainen aika, jonka työntekijä on velvollinen olemaan työpaikalla työnantajan käytettävissä. Esitöiden mukaan säännöksen tarkoituksena on ollut täsmentää muun muassa edellä mainitun työneuvoston käytännön vuoksi epämääräiseksi ja tulkinnanvaraiseksi tullutta työajan käsitettä ja edellyttää selvästi joko työn tekemistä tai velvollisuutta olla työn tekemistä varten työpaikalla tai muussa työnantajan määräämässä paikassa työtä tekemättä (HE 34/1996, s. 39). Riippumatta siitä, kuinka vahvan sidonnaisuuden ambulanssiin lähtövalmiusajan katsotaan aiheuttavan, ensihoitaja ei varalla ollessaan ole velvollinen oleskelemaan työnantajan määräämässä paikassa. Ainoastaan sellaisessa tapauksessa, jossa lyhyt valmiusaika yhdessä työpaikan syrjäisen sijainnin kanssa käytännössä pakottaa työntekijän oleskelemaan juuri työpaikalla, voitaisiin tulkita työntekijän olevan myös varalla ollessaan työpaikalla työnantajan käytettävissä. Tällaisesta ei lausuntopyyntöön mukaan ole kuitenkaan kysymys, joten edellä mainitut, työaikalain 4 §:ssä säädetyt työajaksi lukemisen edellytykset eivät täyty.

Lausunnonpyytjä on myös viitannut työneuvoston aiempaan helikopterilentäjiä koskevaan lausuntoon TN 1387-03 ja katsonut tapauksen rinnastuvan nyt käsiteltävään asiaan. Työnantaja oli siinä järjestänyt helikopterikentän läheisyydestä lentäjien käyttöön majoitustilat, joita työneuvosto ei kuitenkaan pitänyt lentäjien asuntona, vaan työaikalain 4 §:ssä tarkoitettuna työpaikkana. Silloin, kun lentäjä joutui lyhyen lähtövalmiusajan vuoksi oleskelemaan näissä majoitustiloissa, oleskeluaika oli luettava hänen työajakseen. Jotta tällainen tulkinta voisi tulla kysymykseen ensihoitajien kohdalla, on edellytettävä, että työnantaja on järjestänyt heidän käyttöönsä vastaavat tilat ja että oleskelu tiloissa on lyhyestä lähtövalmiusajasta johtuen käytännössä välttämätöntä. Lausuntopyyntöissä on todettu, että ”(a)mbulanssin asemapaikan ja kodin välisestä etäisyydestä riippuen osa työntekijöistä voi tehdä varallaoloa kotonaan, mutta kauempana asuvat työntekijät joutuvat käytännössä olemaan varalla työnantajan tiloissa tai muualla lähempänä asemapaikkaa”. Lainauksesta ei ilmene, minkälaisia työnantajan tiloja siinä on tarkoitettu, eikä toisaalta sekään, että joidenkin ensihoitajien olisi lyhyen lähtövalmiusajan vuoksi oleskeltava juuri työnantajan tiloissa. Asiaan vaikuttaa myös ensihoitajan mahdollisuus liikkua ambulanssilla hälytystehtävien välisinä aikoina. Muun selvityksen puuttuessa työneuvosto katsoo, etteivät lausunnossa TN 1387-03 omaksutut tulkinnat ole sellaisinaan sovellettavissa ensihoitajien varallaolojärjestelyyn.

Kun ensihoitaja on hätäkeskuksen antaman kutsun perusteella siirtynyt ambulanssiin, hän ryhtyy suorittamaan työsopimuksensa mukaista työtä, joten tästä lukien hälytystehtävän hoitamiseen kulu-

va aika on luettava työaikalain 4 §:ssä tarkoitetuksi työajaksi. Siirtymiseen kuluva eli työkutsun ja työnteon aloittamisen välistä aikaa ei työneuvoston käytännössä sitä vastoin ole katsottu työajaksi, koska kysymys on työmatkasta (TN 1097-81). Lausuntopyynnössä on kuitenkin esitetty, että kiireellisen tehtävän annettuaan hätäkeskus saattaa ohjeistaa ensihoitajia jo ambulanssiin siirtymisen aikana kertomalla potilaan vointiin ja sijaintiin liittyviä yksityiskohtia. Kussakin yksittäistapauksessa on arvioitava, voidaanko sanotunlaista tietojen vastaanottamista pitää työsuorituksena ja ambulanssiin siirtymiseen kuluva aika tämän perusteella työaikana.

3. Lopputulos

Lausuntopyynnössä tarkoitettua aikaa, jonka kuluessa ensihoitajan on oltava valmiina vastaamaan hätäkeskuksen kutsuihin ja siirtymään ambulanssiin, ei esitetyn selvityksen perusteella ole luettava – ambulanssiin siirryttäessä tapahtuvaa tietojen vastaanottamista ehkä lukuun ottamatta – ensihoitajan työaikaan. Työajan sijasta tämä aika on työneuvoston mielestä varallaoloa, joka lähtökohtaisesti on järjestetty vapaamuotoiseksi.

Sovelletut lainkohdat

Työaikalain (605/1996) 4 ja 5 §.

Äänestys

Lausunto (6–3) perustuu puheenjohtaja Pärnäsén, jäsenten Koivu, Leppänen, Niittylä ja Romo sekä varajäsen Virtasen mielipiteeseen. Jäsen Ahonen esitti seuraavan eriävän mielipiteen, johon jäsenet Douglas ja Meklin yhtyivät.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry tiedustelee lausuntopyynnössään, voidaanko ensihoitajien vapaamuotoinen varallaolo katsoa työaikalain (605/1996) 5 §:n mukaiseksi varallaoloksi vai tulisi-ko mainittu aika varallaolon sijasta lukea ensihoitajan työajaksi. Lausunnonpyytäjä on täsmentänyt asiaa tiedustellen, onko varallaoloajaksi vai työajaksi tulkittava se aika, jolloin työntekijän on vastattava hätäkeskuksen kutsuun 60 sekunnissa ja varauduttava kiiretehtävässä tavoittamaan potilas jopa kahdeksassa minuutissa.

Työaikalain 5 §:ssä ei ole tarkemmin määritelty sitä, minkälaisin ehdoin varallaoloa voidaan järjestää. Laissa ei siten ole nimenomaista ohjetta siitä, minkälaista valmiudessa oloa varallaolossa olevalta työntekijältä voidaan edellyttää. Varallaolon laillisuutta joudutaan arvioimaan sen yleisohjeen varassa, että varallaolo ei saa kohtuuttomasti rajoittaa työntekijän vapaa-ajan käyttöä, koska varallaoloaika ei lueta työajaksi.

Siten varallaolossa voi käsitykseni mukaan tietyin edellytyksin olla kyse työaikalain 5 §:ssä tarkoitetusta asuntovarallaolosta tai vapaamuotoisesta varallaolosta siinäkin tapauksessa, että työntekijän edellytetään 15 minuutin kuluessa kutsun saatuaan lähtevän kohti työn suorituspaikkaa. Katson kuitenkin työneuvoston enemmistön kannasta poiketen, että lausuntopyynnössä tarkoitettujen ensihoitajien osalta ei ole mahdollista ottaa yksiselitteistä kantaa sen suhteen, onko kyse työaikalain 5 §:ssä tarkoitetusta varallaolosta vai ei. Lausuntopyyntöön sisältyvät tiedot ensihoitajien varallaolojärjestelystä ovat osittain puutteellisia ja epätarkkoja. Tämän vuoksi työneuvosto voi mielestäni esittää ensihoitajien varallaolojärjestelmän osalta vain yleisesti niitä kriteereitä, joiden perusteella voidaan arvioida, onko lausuntopyynnön tarkoittamassa varallaolossa kyse asuntovarallaolosta, vapaamuotoisesta varallaolosta tai työajasta vai onko kyseessä työaikalain 5 §:n vastainen varallaolo sen vuoksi, että varallaolo aiheuttaa kohtuutonta haittaa ensihoitajan vapaa-ajan käytölle.

Työaikalain 4 §:ssä määritellään työajan käsite. Työaika on työhön käytetty aika sekä aika, jonka työntekijä on velvollinen oleskelemaan työpaikalla työnantajan käytettävissä. Lausuntopyynnön mukaan työnantaja ei ole edellyttänyt, että ensihoitajat olisivat velvollisia oleskelemaan työpaikalla tai muualla työnantajan määräämissä tiloissa, joten ainakaan kaikki ensihoitajat eivät oleskele asemapaikalla tai sen välittömässä läheisyydessä varallaoloaikanaan. Näin ollen lausuntopyynnössä tarkoitettua varallaoloaika ei voida tällä perusteella katsoa työajaksi niiden ensihoitajien osalta, jotka eivät joudu oleskelemaan työvalmiudessa työpaikalla.

Lausuntopyynnössä kuitenkin todetaan, että ambulanssin asemapaikan ja kodin välisestä etäisyydestä johtuen kauempana asuvat työntekijät joutuvat käytännössä olemaan varalla työnantajan tiloissa tai lähempänä asemapaikkaa. Tämän osalta totean, että mikäli ensihoitajien varallaolo on tosiasiallisesti järjestetty siten, etteivät ensihoitajat työn luonteen, ambulanssin sijaintipaikan, kotinsa etäisyyden tai valmiusajan lyhyden takia voi tosiasiallisesti liikkua vapaasti missä tahansa valitsemaansa paikassa, on varallaolo katsottava joko asuntovarallaoloksi tai työajaksi riippuen siitä, joutuuko työntekijä olemaan varallaolon aikana kotonaan vai työnantajan tiloissa. Tämä varallaoloa koskeva tulkintaperiaate käy ilmi esimerkiksi Helsingin hovioikeuden 22.11.2007 antamasta tuomiosta (S 06/3251) ja siihen liittyvästä työtuomioistuimen lausunnosta (TT 2006-50). Hovioikeuden tuomiossa ja työtuomioistuimen yksimielisessä lausunnossa todetaan, että sairaankuljettajan työhön liittyvä valmiudessaolo on laadultaan sellaista, että sen tarkoituksenmukainen ja asianmukainen hoito saattaa edellyttää sairaankuljettajan oleskelua asemapaikkansa läheisyydessä, jolloin varallaoloaika olisi katsottava työajaksi.

Lausuntopyynnössä tarkoitetut ensihoitajat joutuvat pitämään varallaolon aikana mukanaan viranomaisradiota, jonka kautta hätäkeskus välittää ensihoitajille hälytystehtävän. Ensihoitaja on velvollinen vastaamaan hätäkeskuksen kutsuun 60 sekunnissa. Lausuntopyynnössä viitataan kuitenkin myös siihen, että mikäli työntekijä ei lähetä mainitussa ajassa hätäkeskukselle viestiä tehtävän vastaanotosta, hätäkeskus kutsuu asianomaista ambulanssia radiolla ja kysyy tehtävän perille menosta. Näiden lausuntopyynnössä kerrottujen tietojen perusteella voidaan arvioida, että mikäli viranomaisradio on esine, jonka ensihoitaja voi tarvittaessa helposti kuljettaa mukanaan, eikä radion mukana pitäminen aiheuta erityistä haittaa ensihoitajan oleskelulle tai liikkumiselle, ei pelkästään velvollisuus vastata välittömästi tai lähes välittömästi hätäkeskuksen yhteydenottoon tee koko varallaolosta sellaista työsuoritusta, joka olisi katsottava työajaksi.

Lausuntopyyntöissä on annettu kahdenlaista tietoa siitä, kuinka nopeasti hätäkeskuksen yhteydenoton jälkeen varallaolossa olevan ensihoitajan on lähdettävä liikkeelle ambulanssilla. Tämän lisäksi lausuntopyyntöissä annettujen tietojen perusteella jää epäselväksi, tarkoittaako em. valmiusaika sitä, että ensihoitajan tulee lähteä ambulanssilla liikkeelle mainitussa ajassa, vai sitä, että ensihoitajan tulee olla työkohteessa valmius- tai tavoiteajan kuluessa.

Valmiusajan osalta lausuntopyyntöissä todetaan ensin, että ambulanssin on oltava kahdella ensihoitajalla miehitettynä liikkeellä 15 minuutin kuluessa hälytyksestä. Toisaalta todetaan, että hätäkeskus välittää kiireellisiä (luokkien A ja B) tehtäviä myös 15 minuutin lähtövalmiudessa olevalle ambulanssille, mikäli välittömässä lähtövalmiudessa olevaa yksikköä ei ole vapaana. Näiden tietojen mukaan varallaolossa olevan ensihoitajan tulee siis olla sillä tavoin valmiudessa, että hän pystyy lähtemään liikkeelle joko kahdeksassa tai 15 minuutissa hälytyksen saatuaan. Ainakin siinä tapauksessa, että ensihoitajan on lähdettävä ambulanssin kanssa liikkeelle jo kahdeksassa minuutissa työhönkutsun saatuaan, rajoittaa lyhyt valmiusaika kohtuuttomasti ensihoitajan vapaa-ajan käyttöä, jolloin kyseessä ei ole työaikalain 5 §:n mukaan sallittu varallaolojärjestelmä. Samalla kuitenkin totean, että se seikka, että varallaolojärjestelmä rajoittaa kohtuuttomasti työntekijän vapaa-ajan käyttöä, ei johda välttämättä siihen, että varallaoloaika olisi katsottava työajaksi. Mikäli varallaolojärjestelmä ei ole työaikalain 5 §:n mukainen, sen ehtoja tulee muuttaa siten, ettei varallaolo kohtuuttomasti rajoita työntekijän mahdollisuuksia vapaa-ajan käyttöön. Tai mikäli varallaolo ja sen aikana teetetävä työ tosiasiallisesti sitovat työntekijän työhön enemmän kuin mitä varallaolon tarkoituksen voidaan katsoa mahdollistavan, tulee varallaoloaika muuttaa normaaliksi työajaksi, jollei varallaolon ehtoja ole mahdollista muuttaa joustavammiksi.

Lausuntopyyntöissä on kuitenkin myös esitetty, että kahdeksan tai 15 minuutin aika olisikin se aika, jonka kuluessa varallaolossa olevan ensihoitajan on hälytyksen saatuaan oltava työkohteessa. Lausuntopyyntöissä nimittäin todetaan, että ”(t)avoittamisaika lasketaan siitä, kun hätäkeskus on hälyttänyt yksikön siihen, kun yksikkö ilmoittaa olevansa kohteessa”. Lisäksi lausuntopyyntäjä tiedustellee, onko varallaoloksi vai työajaksi tulkittava se aika, jolloin työntekijän on ”varauduttava kiiretehtävissä tavoittamaan potilas jopa kahdeksassa minuutissa”.

Vaikka lausuntopyyntöissä ei ole kerrottu sitä, kuinka suurella alueella ensihoitajat joutuvat varallaoloon liittyviä hälytystehtäviä hoitamaan, katson, että mikäli ensihoitajan edellytetään saapuvan asiakkaan luo kahdeksassa tai 15 minuutissa työhönkutsun saatuaan, joutuu ensihoitaja varallaoloaikana olemaan sillä tavoin välittömässä lähtövalmiudessa, ettei hän voi määrätä omasta ajankäytöstään edes siinä määrin, mitä varallaolon osalta voidaan kohtuudella edellyttää. Tämänkaltaisen järjestelmä ei voi olla työaikalain 5 §:ssä tarkoitettu laillinen varallaolojärjestelmä.

Lausuntopyyntöissä ei ole myöskään tarkemmin kerrottu sitä, missä ajassa ja miten hälytystehtävän vastaanottanut ensihoitaja tavoittaa työparinsa.

Mikäli lausuntopyyntöissä tarkoitettu varallaolo on järjestetty siten, että ambulanssi on varallaolossa olevan toisen ensihoitajan käytössä ja hänellä on oikeus sekä tosiasiallinen mahdollisuus ambulanssia käyttäen liikkua varallaolon aikana missä tahansa ja hänellä on hälytyksen saatuaan 15 minuuttia aikaa lähteä liikkeelle ambulanssilla, on tällainen varallaolo käsitykseni mukaan katsottava työaikalain 5 §:ssä tarkoitetuksi varallaoloajaksi. Mikäli sen sijaan edellä mainittu ambulanssia kuljettava ensihoitaja joutuu 15 minuutin tai sitä lyhyemmän liikkeellelähtöajan kuluessa hakemaan myös toisen ensihoitajan joko tämän kotoa tai muualta, rajoittaa tämä järjestely työaikalain 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla kohtuuttomasti ensihoitajien mahdollisuutta vapaa-ajan käyttöön.

Varallaolojärjestelmän tarkoitusta ei vastaa se, että työn luonteesta johtuen jo etukäteen tiedetään, että varallaolovuorojensa aikana työntekijät joutuvat todennäköisesti tekemään normaalia työtään suuren osan varallaoloajasta. Siten työajan ja varallaoloajan väliseen rajanvetoon vaikuttaa myös se, kuinka usein varallaolon aikana ensihoitaja saa kutsun hälytystehtäviä suorittamaan. Työneuvosto on eräissä aikaisemmissa lausunnoissaan (TN 837-69 ja TN 503-58) katsonut, että jos työtehtävät toistuvat varallaolon aikana niin lyhyin väliajoin, että työntekijän on tämän vuoksi katsottava olevan jatkuvasti sidottu työhönsä, on tehtävien väliset vapaahetketkin luettava työajaksi. Näin ollen katson, että mikäli ensihoitajalle tulee useita kertoja saman varallaolovuoron aikana työhön kutsuja, tulee myös hälytystehtävien suorittamisen väliin jäävä aika katsoa työajaksi. Varallaolojärjestelmää ei tule käyttää siinä tarkoituksessa, että voidaan välttää säännölliseen työaikaan liittyvien velvoitteiden noudattamista. Siten aidosta varallaolosta ei mielestäni ole kyse siinä tapauksessa, että ensihoitajat työnsä luonteen takia joutuvat säännönmukaisesti varalla ollessaan lähtemään hälytystehtäviä suorittamaan lyhyellä valmiusajalla useita kertoja kunkin varallaolovuoron aikana.